

TEHNIKA I INFORMATIKA U OBRAZOVANJU

4. Internacionalna Konferencija, Tehnički fakultet Čačak, 1–3. jun 2012.

TECHNICS AND INFORMATICS IN EDUCATION

4th International Conference, Technical Faculty Čačak, 1–3rd June 2012.

UDK: 37.01.:004.55

Stručni rad

MULTIMEDIJSKA PISMENOST U PEDAGOŠKOJ PRAKSI U POSTMODERNIZMU¹

Ljiljana Lj. Bulatović², Goran Bulatović³, Olja Arsenijević⁴

Rezime: U radu zastupamo stav da je znanje uveliko posredovano i uokvireno medijima, te da tradicionalna paradigma sticanja znanja nije više dovoljna. Diskutujemo neke od aspekata multimedijalne pismenosti, kroz pojedine aspekte postmoderne pedagogije i medijski posredovane stvarnosti. Postmoderna smatra da bi obrazovanje trebalo da pomogne učeniku da konstruiše raznovrsne i lično korisne vrednosti u kontekstu njihovih kultura. Na tom putu, po našem mišljenju, mediji igraju veliku ulogu, i nezaobilazni su činioci u procesu sticanja znanja. Da bi znanje stečeno sa i uz medije, bilo pravilno usvojeno, potrebno je da nastavnici steknu potrebne kompetencije u oblasti multimedijske pismenosti.

Ključne reči: Mediji, nastavnik, kompetencije, multimedijaska pismenost, postmoderna, pedagogija

MULTIMEDIA LITERACY IN THE PEDAGOGICAL PRACTICES OF POSTMODERNISM

Summary: This paper advocates that knowledge is largely mediated and framed by the media, and that the traditional paradigm of learning is no longer sufficient. We discuss some aspects of multimedia literacy, through certain aspects of postmodern pedagogy and media-mediated reality. Postmodernism believes that education should help students to construct a variety of useful and personal values in the context of their culture. Along the way, in our opinion, the media play a big role, and are unavoidable factors in knowledge acquisition. To the knowledge gained and properly adopted by the media, it is necessary for teachers to acquire the necessary competence in the field of media literacy.

Key words: Media, teacher, competence, multimedia literacy, postmodernism, pedagogy

¹ Rad je deo istraživanja na interdisciplinarnom projektu broj 47020: „Digitalne medijske tehnologije i društveno – obrazovne promene”, koji finansira Ministarstvo za obrazovanje i nauku Vlade Republike Srbije.

² Mr Ljiljana Lj. Bulatović, Fakultet za menadžment, Njegoševa 1a, Sremski Karlovci, E-mail: bulatovic@famns.edu.rs

³ Doc. dr Goran Bulatović, Fakultet za menadžment, Njegoševa 1a, Sremski Karlovci, E-mail: kokacns@gmail.com

⁴ Doc. dr Olja Arsenijević, Fakultet za menadžment, Njegoševa 1a, Sremski Karlovci, E-mail: arsenijevic@famns.edu.rs

1. UVOD

Izgradnja društva znanja, strateški cilj razvijenih zemalja i obrazovnih sistema, između ostalog, počiva na korišćenju moći koju imaju nove informacione i komunikacione tehnologije. Današnja deca susreću se sa informacijama o svetu i globalnoj zajednici mnogo pre polaska u školu. Tradicionalna paradigma, u kojoj je obrazovni sistem za njih bio prvi susret sa organizovanim informacijama, više ne zadovoljava njihove potrebe. Tradicionalna pismenost (veštine čitanja, pisanja i računanja) sada nije dovoljna. Naime, onog trenutka kada se promenio medij prenosa informacija i komunikacije među ljudima i od kada se informacije javljaju u različitim formatima, a ne samo na štampanim medijima, pismenost je postala multimodalna, dobila obeležja transpismenosti, pismenosti koja "prolazi" kroz različite medije i formate. Uobičajeno je pitanje koje su to veštine i kakva je to pismenost koja će omogućiti doživotno učenje i delovanje na ličnu dobrobit i dobrobit razvoja društva? Međutim, zagovornici nove paradigme pismenosti ređe postavljaju pitanje - kojim kompetencijama je potrebno da ovladaju nastavnici koji danas vode proces opismenjavanja?

Postmoderno doba karakterišu sve veće mogućnosti kreiranja čovekovih sloboda, ali to je i vreme porobljavanja mladog čoveka, vreme u kojemu se gubi identitet, kritičnost, intrinzične vrednosti, potrebe i (samo)poštovanje. Pred naletom savremene tehnologije sve je više socijalno izolovanih pojedinaca. Mladi, istina, danas imaju veću mogućnost izbora, ali tu mogućnost prati slab uticaj tradicionalnih socijalnih vrednosti i nesnalazljivost u razumevanju novih, dominantnih vrednosti, koje najčešće posreduju mediji. Za nove generacije, sa jedne strane je problem integracija u takvo društvo, a sa druge strane im se otvaraju bogatije mogućnosti informisanja, korišćenja tehnoloških komunikacija, mobilnost i sl. Šta radi pedagogija da pomogne današnjem nastavniku da odgovori zahtevima i potrebama generacija koje su rođene posle interneta i mogućnostima koje im pruža postmoderna?

Razlike između teorije moderne i posmoderne pedagogije sagledavamo sa nivoa znanja, kulture, ljudske prirode i dominantnih vrednosti. U svakom od ovih aspekata važnu ulogu imaju mediji. Moderna tvrdi da bi nastavnici trebalo da su prenosioci znanja, stvarnog i bez predrasuda. Sa druge strane, posmoderna kaže da su nastavnici ko – konstruktori znanja, voditelji i pomagači. [1] Moderna drži da je kultura nešto o čemu bi učenici trebalo da uče, ali i nešto što može da predstavlja i prepreku njihovom učenju. Stoga se učenici iz različitih kultura obučavaju na zajedničkom jeziku, ili medijumu komunikacije, pre nego što se nastavnici upuste u proces prenošenja znanja. Postmoderna drži da je takav stav problematičan i smatra da modernistički cilj ujednačavanja i unifikacije društva rezultira dominacijom i eksploatacijom, zato što se jedinstvo uvek zasniva na dominantnoj kulturi. Tradicionalni modernisti veruju da su edukatori legitimni autoriteti po pitanju vrednosti, i stoga bi oni trebalo da obučavaju učenike za univerzalne vrednosti. Liberalniji modernisti tvrde da bi obrazovanje trebalo da bude «vrednosno neutralno», pa bi vrednosti trebalo da budu odvojene od činjenica. Najvažnije vrednosti su racionalnost i napredak. [2] Postmoderna smatra da bi obrazovanje trebalo da pomogne učeniku da konstruiše raznovrsne i lično korisne vrednosti u kontekstu njihovih kultura. Vrednosti posmatraju kao korisne za određenu kulturu, a ne tačne ili ispravne u bilo kom univerzalnom smislu. Vrednosti kojima bi posebno trebalo poučavati učenike su: težnja ka raznolikosti, toleranciji, slobodi, kreativnosti, emocijama i intuiciji. Kada je reč o ljudskoj prirodi, modernisti veruju u stabilno, inherentno biće koje se može objektivno spoznati. Obrazovanje pomaže pojedincima da otkriju svoje identitete. Pojedinci i društva napreduju

tako što uče i primenjuju objektivno znanje. Postmoderna smatra da učenici nemaju «pravo biće» ili urođenu suštinu i da bića predstavljaju socijalne konstrukte. Postmoderni edukatori veruju da je samopoštovanje preduslov za učenje. Oni na obrazovanje gledaju kao na neku vrstu terapije. Obrazovanje pomaže pojedincima da konstruišu svoje identitete, a ne da ih otkriju. Pojedinci i društva napreduju kada se ljudi osposobe da postignu ciljeve koje su sami izabrali. [2] Dalje, smatra se da su tradicionalne metode poučavanja i prenošenja informacija superiorne u slabim pretpostavkama za učenje (slaba predznanja, niže intelektualne sposobnosti, anksioznost...). Nasuprot njima, otvoreni prostori za učenje, sa visokim zahtevima usmerenim na podsticanje sposobnosti učesnika u učenju na konstrukciju novog znanja, smatraju se efikasnijima u povoljnijim uslovima za učenje. Ovako kako posmoderna vidi savremeno obrazovanje, od kulturnih, preko saznanjih i obrazovnih do vrednosnih modela, pa do uloge nastavnika i učenika, po našem mišljenju, uveliko je posledica uticaja koji mediji imaju u društvu posmoderne. Upravo zbog toga smatramo da je potrebno kod nastavnika razviti kompetencije u oblasti multimedijske pismenosti. Uz svu svest da dodajemo novi zahtev na “preko 195 uloga i funkcija u savremenoj nastavi, koje treba ili će nastavnik vršiti, uz sva otvorena pitanja” [3] koja i dalje stoje, verujemo da su kompetencije iz domena multimedijske pismenosti, dobar odgovor na zahteve postmoderne pedagogije, kao i da idu u susret potrebama generacija rođenih posle pojave interneta [4].

2. NAČELA OBRAZOVANJA ZA MULTIMEDIJSKU PISMENOST

Koncepti obrazovanja za i uz medije su i dalje različiti. Stručnjaci na području pedagogije i didaktike [1] i dalje koncept obrazovanja uz upotrebu medija rado izjednačavaju sa konceptom obrazovanja za medije. Medije shvataju kao oruđe, kao pomagalo u učenju i u vaspitno-obrazovnom procesu. Naše je stanovište da je korisnije medije posmatrati kao konstitutivni elemenat svakidašnjih životnih situacija i iskustava. Na taj način i sagledavamo sve što se odnosi na koncept multimedijske pismenosti, ali i olakšavamo nastavničku odluku za sticanje kompetencija za tu oblast. Smatramo da su koncepti na koje podsećamo, koji su često diskutovani i koji su izloženi u kapitalnom delu Len Masterman [5] Media Education in the 1990's Europe, uz neophodnu doradu koja ih osavremenjava i smešta u XXI vek, zapravo temeljna načela ne samo obrazovanja za multimedijsku pismenost nego i za razumevanje njene suštine.

Ključni koncept obrazovanja za medije i uz medije jeste re-reprezentacija. Suština je u tome da mediji odražavaju realnost, predstavljaju je, ali da je potrebno da poznajemo njihovu suštinu i prirodu da bismo mogli da razumemo realnost i da je rereprezentujemo kao aktivni činioци društva. Dalje, obrazovanje za medije i uz medije zahteva denaturalizaciju medija. Medijski konstrukti uz pomoć tehnika kojima mediji ostvaruju efekat stvarnosti, beže od postavljanja pitanja o uticaju medija na oblikovanje stvarnosti, ili od promišljanja načina na koji publika prati medijske sadržaje i odaziva im se. Sledeći koncept, obrazovanje za i uz medije jeste primarno istraživački i propitivački proces. Takav koncept ne nameće određene kulturne vrednosti, nego teži dobro informisanim građanima, sposobnim da na temelju dostupnih informacija, stvore vlastite slike. Dalje, obrazovanje za i uz medije ima smisla samo kada je organizovano oko temeljnih koncepata koji u sebe uključuju analitičko oruđe. Radi se o tome da koncepti obrazovanja za i uz medije, imaju za cilj sistematično i detaljno istraživanje medija, njihove suštine i njihove prirode. Uključuju značenja poput denotacije, konotacije, žanra, izbora, neverbalne komunikacije, medijskog jezika, naturalizacije i realizma, publike, institucija, konstrukcije, medijacije, reprezentacije,

koda/dekodiranja/kodiranja, segmentacije, narativne strukture, izvora, ideologije, utemeljenja, retorike, diskursa i subjektivnosti. Koncept, obrazovanje za multimedijску pismenost jeste proces koji traje ceo život, ne govori samo o konceptu doživotnog učenja, što jeste u skladu sa suštinom medija i njihovom stalnom potrebom za promenama, nego se radi i o razvijanju svesti o tome da se životni kłusi svih medija sa tehnološkim promenama dalje uslođavaju i produđavaju. Da su „zidovi” između tradicionalnih i novih medija deo pogrešne percepcije medijski nedovoljno pismene javnosti, ali i deo vešte medijske manipulacije tom istom javnošću. Obrazovanje za medije i uz medije kod učenika gradi ne samo kritičko razumevanje, nego i kritičku autonomnost, koncept je koji potrebu da učenici budu osposobljeni za samostalno kritičko prosuđivanje, stavlja u sam vrh potreba posmoderne škole. Evaluacija znanja stečenih obrazovanjem za i uz medije ima smisla kada su vrednovane sposobnosti učenika da lična znanja uključe u nove situacije, kao i kada se vrednuju obim zanimanja, motivacije i odgovornosti koju učenici pokazuju u odnosu na situacije iz svakodnevnog života. Poslednji koncept zapravo ukazuje na to da obrazovanje za i uz multimedijску pismenost tradicionalnu pedagogiju aktualizuje, osavremenjava i dodaje joj novu vrednost. Radi se o tome da se ono koristi aktuelnim medijskim sadržajima za svrhe školskog obrazovnog procesa, i time podstiče zanimanje, motivaciju i međusobno razumevanje učenika i nastavnika, kakvo je sve teže postići upotrebom konvencionalnih metoda i pomagala pri učenju.

Iako veoma usko prikazani, novi pogledi na prirodu procesa učenja, na teoriju kurikuluma, pa i na teorijsko utemeljenje nastavnog procesa, pokazuju da od didaktike očekuju da u nastavnoj praksi menja naglasak sa poučavanja na učenje. Kako učenici uče jeste važnije od toga „kako učitelj poučava”. [6] Zagovornici ovog koncepta imaju u vidu da je: kurikulum prezentovana celina u kojoj su akcentovani koncepti; da je postavljanje pitanja visoko vrednovano; da primarni izvori znanja više nisu jedini izvori znanja (pa su udžbenici sve češće dopunjeni, a katkada i zamenjeni sekundarnim izvorima znanja, npr. tradicionalnim i novim medijima); da je učenik u centru pažnje kao neko ko promišlja svet oko sebe i kome ne odgovara pozicija „skladištara” informacija; nastavnik je usmeren prema interaktivnom stilu rada kojim stvara stimulativnu sredinu za rad (bez dominantnih oznaka didaktiziranog stila poučavanja); nastavnik uvađava mišljenja svojih učenika o temi koja je diskutovana na času; razvija sposobnost refleksije kod učenika; povezuje nizove promišljanja u odgovor; ne insistira na jednom ispravnom odgovoru; evaluacija i proveravanje znanja učenika deo su logičnog toka znanja i posledica su posmatranja učenikovog rada u dužem periodu; organizuju rad u učionici kroz rad u grupama, kroz diskusione ili debatne celine i td.

Postavljamo pitanje: da li bi didaktika, u pitanju kao što je kurikulum za multimedijalnu pismenost, trebalo da ide putem koji je utemeljen odavno; ili bi bilo neophodno da se okrene konstruktivističkoj definiciji učenja kao procesu personalne konstrukcije značenja? Da li je to rešenje za modernu učionicu u kojoj će učenik biti aktivan i ravnopravan u procesu poučavanja i sticanja novih znanja? Moraju li promene uloga učenika i nastavnika (vaspitača), kao i prirode aktivnosti učenja podrazumevati kurikulum učenja temeljen na aktivnostima u kojima će učenik da tražiti elaboraciju inicijalnih odgovora? Iza ovoga bi se možda moglo postaviti pitanje: “Do koje mere pluralizacija didaktičke scene nastavnog procesa u školskoj praksi nastavniku daje kompetencije voditelja, motivatora, saradnika, suistraživača, nekoga ko podstiče stvaranje ideja, stavova, mišljenja, vrednosti i sl. i gde je granica kada se kurikulum temeljen na aktivnosti pretvara u istraživačke aktivnosti putem pokušaja i pogrešaka, da li tolerisani pokušaji, kao deo učenja i u kom smislu doprinose

razvoju autonomije učenika?” [1]

U našem promišljanju ambijenta u kojem je multimedijalna pismenost sastavni deo životnog i učećeg dekora i nastavnika i učenika, nisu sporni elementi (na koje upućuje konstruktivistička paradigma, za koju smatramo da jeste paradigma izbora za poučavanje u oblasti medija), kao što su: aktivnost subjekta koji uči, uključenost u ono što uči, istraživačke aktivnosti, rešavanje problema i saradnja sa drugima, odgovornost subjekta za ono što uči, uvažavanje specifičnosti socijalno-obrazovne komunikacije, dakle elementi koji pokazuju da direktivne instrukcije ustupaju mesto uticaju učenika na njegovo učenje. [7]. Međutim, smatramo da je, u odnosu na medije i njihove karakteristike, a sa pedagoškog aspekta gledano, potrebno domišljati i preispitivati shvatanje konstruktivista da se proces učenja odvija na osnovu učenikove lične konstrukcije i rekonstrukcije znanja, koje, pak, nastaje kao rezultat učeničkih interakcija sa prirodnim svetom u određenom kontekstu. Verovatno se takav proces najbolje razume kao stanje uma, kritički, samo-odnosni stav i stil, drugačiji način gledanja i rada, a ne kao jasno opisana pozicija ili puki niz kritičkih metoda i tehnika [8]. To je vrsta diskursa koji, rezultira u naučnom napretku. Navode se sledeće karakteristike predstavljenog tipa diskursa koje ga čine drugačijim od drugih tipova koji se često koriste u školama [9]: a) fokus nije samo na aktivnosti, nego i na razumevanju; b) fokus nije na kontroverzi, nego na saradnji. Učenici se ne podstiču da zauzimaju pozicije i raspravljaju o njima, nego da traže i razvijaju osnove za zajedničko razumevanje; c) za razliku od tipičnih školskih „projekata“, dobit u znanju i razumevanju je jedini produkt; d) iako ono što učenici rade ima sve odlike naučnog istraživanja, ipak je započeto samo kao deljenje ličnih interesovanja, a postepeno je izraslo u obimno istraživanje. Cilj je da praksa diskursa usmerenog na konstruisanje znanja postane nešto što oni mogu da prenose u druge situacije. Smatramo da je ovde potrebna dodatna nastavnička opreznost, jer u tom upućivanju na lično, na samoodnosni stav, posmatrano iz ugla multimedijске pismenosti, konstruktivistička teorija učenja ulazi u problem. Naime, cilj kurikuluma za poučavanje u domenu multimedijalne pismenosti upravo jeste “izvlačenje” učenika iz sveta samodovoljnosti i njihove preterane samouverenosti da sve znaju i umeju, pošto su ih mediji u to prethodno ubedili i pošto su se u velikoj meri medijski samoopismenili, rastući pored i uz medije.

U ovoj tački diskusija postaje relevantna za tvrdnje o kurikularnim odlukama, s obzirom na to da učenici većinu vremena uče (na osnovu) primera koji nekada podržavaju opštu sliku ili stav, a nekada sui ograničenje za šire sagledavanje predmeta učenja. Iz perspektive kurikuluma namenjenog multimedijskoj pismenosti (odnosno učenju o i sa medijima), selekcija primera može da bude legitimna pre svega kada oni podržavaju generalnu sliku ili stav, zatim kada se od učenika očekuje da dekontekstualizuju značenja, odnosno kada kod učenika razvijaju sposobnosti da prave transfere u druge kontekste. Ovo je i ključna tačka značajna za oblast multimedijске pismenosti i poučavanje veštinama koje vezujemo za ovu vrstu pismenosti. Pre svega zato što je transfer u ovoj oblasti uvek povezan sa dekontekstualizacijom, koja „u velikoj meri zavisi od smanjivanja složenosti i zanemarivanja osobnosti ili singularnosti slučaja”. [1] Sve u svemu, postmoderni ogleđi koji se fokusiraju na posebnost, na singularnost i na heterogenost ne moraju se smatrati pretnjom za kurikularne odluke postmoderne. Naprotiv – moguće ih je smatrati šansom naročito kada diskutujemo multimedijску pismenost i kada imamo u vidu da je težište postmoderne zasnovano - teorijski, u prepoznavanju i uočavanju razlika, i normativno, u prihvatanju i poštovanju razlika. Gledano iz tog ugla, moguće da više nije ključno pitanje: šta je sve moguće naučiti iz primera preuzetih iz medija, odnosno na koju vrstu transfera bi

trebalo da ciljamo kod učenika kada predajemo ili razgovaramo o medijima i o njihovim specifičnostima, njihovoj prirodi? Moguće da je pravo pitanje: šta je to jedinstveno za prirodu medija, ili šta je to što nove medije čini (ne)uporedivima sa tradicionalnim medijima? Ovde nije reč samo o retoričkoj distinkciji i ne radi se o pružanju drugačijeg okvira za razmišljanje o manje više istom problemu. To je zapravo šansa za odustajanje od tvrdnji u koje nas mediji guraju, a koje vode isključivo i jedino u virtuelnu stvarnost, kao takvu neodrživu na racionalnom nivou. [10] Radi se o fokusiranju na razlike koje vode prepoznavanju karakteristika za koje se "čini da čine situaciju posebnom" [1], pri čemu legitimna potreba i motivacija za generalizacijom, otvara pitanje kako taj proces počinje i koje tvrdnje ga prate.

3. KOMPETENCIJE NASTAVNIKA ZA MULTIMEDIJSKU PISMENOST

Status znanja, metod poučavanja i normativne dimenzije su tri ključna aspekta postmodernog pluralizma [1] čije utemeljenje pronalazimo u diskusiji o sticanju nastavničkih kompetencija za multimedijisku pismenost.

Status znanja - Postmoderno znanje ne pruža univerzalne kriterijume zadatih principa koji mogu poslužiti da se dođe do nekog konsenzusa. Naravno, ostavlja prostor da se traži dogovor i kada postoje neslaganja oko fundamentalnih premisa. Znanje jeste oslobođeno „tradicionalnih“ okvira, ali ih ne napušta i ne zanemaruje. Učenje uz, sa i kroz medije, tradicionalnom znanju daje novi okvir i novu vrednost, a konsenzus oko fundamentalnih premisa dobija savremen i više upotrebljiv okvir.

Metoda poučavanja - Postmoderno znanje jeste znanje o paradoksalnim efektima znanja: ustanovljavanje globalne standardizacije i sklada, sa jedne strane, i uspostavljanje lokalne heterogenosti i individualizacije, sa druge strane [11]. Do ovog paradoksa dolazi najpre zbog strukture komunikativne akcije koja kultiviše subjekat, ali je istovremeno i značajna za individualizaciju. Pošto se komunikacija i protok informacija ubrzavaju do neslučenih razmera tesno se povezujući rastu i tendencije veštačkog i čisto pragmatičnog znanja. Upravo zbog toga, poučavanje bi u postmodernom svetu trebalo da bude osetljivo po pitanju funkcije i kvaliteta znanja, odnosno povezano sa realnim svetom u kojem učenik uči. U tom međuodnosu pronalazimo prostor za medije odnosno multimedijisku pismenost. Verujemo da su mediji spona koja će kultivisati inspirativno učeće okruženje, koje će kao finalni produkt imati funkcionalno, kvalitetno i realno utemeljeno znanje. Svet u kojem učenik živi je heterogen i pluralistički, posredovan medijima, što ne mora da znači da će neki budući pojedinac obavezno živeti sa krizom identiteta, kako se to danas često može pročitati. Upravo tu bi trebalo smeštati i budući kurikulum za multimedijisku pismenost, koji će povezati školu, medijima posredovanu stvarnost i učenika koji se sada nalazi između formalnih znanja svojstvenih tradicionalnoj školi, i neformalnih stečenih putem medija. Poučavanje koje nije strogo strukturisano i obavezno usklađeno sa okoštanim ritmom tradicionalne škole, za nastavnike i učenike otvara prostor stalne refleksije i preispitivanja, dekonstrukcije tradicionalnog znanja u korist konstrukcije savremenog znanja i upućuje na konstantnu interaktivnost. Dakle, okolnosti, kontekst, zahtevaju snažnije uključivanje sveta u kojem učenik živi u kurikulum na koji je upućen prirodom škole, pogotovo zato što postmoderni uslovi teže da usmere školu i poučavanje u suprotnom pravcu. Multimedijiska pismenost je pravi izbor jer u sebe uključuje sve navedeno.

Normativne dimenzije - podrazumevaju da se pluralistička tolerancija razvija upoznavanjem učenika sa heterogenošću tipova diskursa i jezičkih proseca [11]. U tom

smislu zadatak posmoderne škole nije lak, valja prihvatiti činjenice i razviti sposobnosti učenika, boriti se za ubeđenja koja isključuju nasilje, naučiti učenike na suživot sa više ili manje permanentnim neslaganjima i protivurečnostima. Upravo je razvijanje multimedijske pismenosti više nego adekvatna podrška razvijanju posmodernističke tolerancije. Ko bolje, brže, (ne)adekvatnije od medija može učenike da uputi u najrazličitije aspekte i heterogenosti savremenog trenutka? Odgovor je da to mediji mogu najbolje, zmeđu ostalog i zbog toga što su učenici usmereni na njih. Ipak, pod jednim uslovom – samo ako poznaju suštinu medija, njihovu prirodu i zakonitosti po kojima oni funkcionišu. Razvijanje sposobnosti kod učenika, da izdrže i razumeju neslaganje sa drugačijim, usko je povezano sa spoznajom da uvek postoji manjak informacija i znanja, a to je povezano sa individualnim, često bolnim iskustvima zaglavljenosti u ličnom svetu nekompetencija, nedovoljno znanja, nedostatka pravih argumenata. [12]

Kompetencije nastavnika u oblasti multimedijske pismenosti, kao dimenzije školske prakse potrebno je situirati u širi okvir. Informatička pismenost, kao jedan od preduslova za sticanje kompetencija iz oblasti multimedijske pismenosti, jeste potrebna ali nije i dovoljna. Ona je praktično, samo jedan od alata. Obrazovanje nastavnika za multimedijску pismenost podrazumeva ovladavanje specifičnim veštinama i znanjima iz domena multimedija, a potom ovladavanje pedagoškim i didaktičkim korpusom znanja usmerenim na razumevanje prirode medija. Veštine i znanja o kojima govorimo su: osvajanje osnovnih znanja o masovnim komunikacijama, globalnim medijima i multimedijскоj kulturi, osvajanje osnovnih znanja o tradicionalnim i novim medijima i tačkama na kojima se oni spajaju, osvajanje znanja i veština iz oblasti multimedijских jezika i proizvodnje multimedijских poruka, osvajanje znanja o kodiranju i znanja i veština za dekodiranje multimedijских sadržaja posmatranih u određenom društvenom kontekstu, globalno posmatranje medija i njihove uloge u procesu obrazovanja, usko posmatranje medijskih sadržaja izvan medijskog konteksta a u kontekstu procesa vaspitanja i obrazovanja, osvajanje znanja i veština o osnovnim komponentama multimedijске pismenosti: pristup, analiza, evaluacija, kreiranje medijskog sadržaja i kritička zapitanost u odnosu na medijski sadržaj.

Navedeni inovativni pristupi prihvataju opšte principe obrazovanja kao što su: pluralizam, institucionalni integritet i holistički pristup. Ključne kompetencije nastavnika koje proizilaze iz takvog pristupa, pri tom podržanog ovladavanjem specifičnim veštinama i znanjima iz domena multimedijске pismenosti, postaju veštine orijentisane: ka rešavanju problema, na samorazumevanje, ka delotvornosti, ka samoorganizaciji i ka celovitosti [3]. Nastavnik tada poseduje sposobnosti, znanje i obučenost za sledeće vrste i oblike učenja: da razvija osetljivosti učenika da razume promene u društvu, da stvara mogućnosti da učenik kvalitetno i aktivno učestvuje u promenama, da razvija znanja i stavove učenika o tome kako da medijske sadržaje aktivno uklapaju u rešavanje problema u okruženju, za ekstenzivno korišćenje interaktivnih metoda i učenja usmerenog na učenika, poseduje svesti o značaju promocije vrednosti, izvan onih koje nude medijski sadržaji posmatrani samo u medijskom kontekstu.

Navedenom podelom naglašavamo značaj razvoja kritičke svesti i kritičkog odnosa prema društvu u celini, prema svim njegovim specifičnostima i segmentima. Ili drugim rečima – podrazumevamo aktivnog pojedinca u društvu sa svakodnevnim odgovornostima. Rasprave o evaluaciji, kritičkoj multimedijскоj pismenosti i kreiranju sadržaja, sasvim sigurno, najznačajnije su za demokratsku agendu koja se nalazi iza multimedijске pismenosti. Bez toga ljudi bi se sveli jedva na selektivne primaocе-konzumente. Drugim rečima, upravo kritička multimedijска pismenost najviše utiče na poziciju korisnika tradicionalnih i novih

medija, odnosno na put korisnika od pasivnog ka aktivnom, od primaoca ka učesniku, od konzumenta ka građaninu. Za uspešno obrazovanje za i uz medije, za nastavnike je važno da se u školskom kurikulumu razvije što više modela koji deluju povezano i koji omogućuju međusobnu podršku, korekciju i dopunjavanje. Pred nastavnikom je zadatak da zasnuje, odneguje i održi najmanje četiri osnovna pristupa: nehijerarhijsko poučavanje, dijalog, refleksiju i medijsku aktivnost [5].

Nehijerarhijsko poučavanje je smisleno i poželjno između ostaloga i zbog toga što omogućava bogatiji spektar iskustava, znanja i izvora informacija, a i omogućava dvosmernu komunikaciju. Grupno istraživanje i rasprava donose obostrano pojašnjavanje i spoznavanje. Dijalog je nužna determinanta obrazovanja za i uz medije. Jedan od razloga za obostrano multimedijско opismenjavanje jeste i demistifikacija/denaturalizacija medijskih tekstova u smislu razotkrivanja ko, kako i s kojom namerom proizvodi medijske sadržaje. Između ostalog, zato je važno pitanje načina posredovanja školskog nastavnog gradiva. Obrazovanje za i uz medije i sticanje multimedijске pismenosti, time što zauvek odbacuje jednosmernu komunikaciju, kao i time što se zasniva na dijalogu, pluralizmu mišljenja, individualnosti pojedinca - podržava i pozdravlja demokratiju i demokratsko obrazovanje. Ono omogućava celovito iskustvo (kognitivne, afektivne i vaspitne veštine i vrednosti) i promenu pasivnog odnosa učenika u aktivni. Kognitivne sposobnosti u velikoj su meri zavisne od struktura znanja koje konstrukciji značenja pokušavaju da osiguraju bogat kontekst razumevanja. Učenici polaze od vlastitih iskustava, identifikuju i dešifruju kodove popularne kulture i uspostavljaju odnos prema masovnoj kulturi, a akcijom nastavnika postaje kolektivno iskustvo učenja, istraživanja i rešavanja zajedničkih problema. Uspostavlja se komunikacija koja je važnija od konačnog proizvoda, jer participativne komunikacione veštine uključuju svesnost i podizanje nivoa učenikovog postojećeg znanja, kao i njegov lični razvoj. [13] Participativna komunikacija uključuje razvoj analitičkih, komunikacionih i pregovaračkih veština, nužnih za proces odlučivanja u maloj grupi i u društvu. Vlastito medijsko iskustvo ima veliki značaj za lakše razumevanje i savladavanje principa masovnih komunikacija, pa objekat obrazovanja postaje subjekat.

4. ZAKLJUČAK

Jedan od najvažnijih uslova da se obrt u pravcu prihvatanja značaja sticanja kompetencija nastavnika iz domena multimedijске pismenosti dogodi brzo, jeste ulaganje u kvalitativna istraživanja uticaja medija na prosečnog korisnika medijskih sadržaja, zatim istraživanja koja će obuhvatiti medijsku industriju, obrazovne institucije i ona koja će pokazati stvarni presek ne samo našeg komunikaciono-tehnološkog zaostajanja za razvijenim zemljama, nego i potrebu praćenja iskustava i dostignuća iz domena medijske pedagogije i medijske psihologije. [10] Vrlo brzo bi usledio i korak u pravcu stvaranja takve arhitekture koja će podrazumevati: kreiranja novog znanja iz oblasti multimedijске pismenosti u nauci, tehnologiji i u menadžmentu, procenu raspoloživosti visoko obrazovanih stručnjaka sposobnih da koriste nova znanja za unapređenje i razvijanje kompetencija za multimedijску pismenost kod nastavnika, identifikovanje preduzetnika sposobnih i voljnih da preuzmu rizik transformacije inovacije u našem obrazovanju, otvaranjem institucija društva u pravcu podrške preduzetništva usmerenog na razvoj multimedijске pismenosti.

Tako uspostavljena arhitektura pogodovala bi širokoj integraciji znanja na novim osnovama, a podržala bi i stvaranje umrežene inovativne obrazovne sredine, koja bi u perspektivi imala šansu da razvija nezavisnu dinamiku i ciljeve. Za takvo okruženje se podrazumeva da je sposobno da stvara vlastitu dinamiku, da privlači nova znanja, nove

investicije i nove ideje. Njihovu sirovinu čini novo znanje (multimedijska pismenost) strateški važno za područje primene, a takav rad zahteva koncentraciju velikog broja visoko obrazovanih stručnjaka. Jednom kada se ustanovi, takva inovativna sredina, ona dalje saraduje u različitim područjima, stvarajući interaktivnu mrežu koja pogoduje unapređenju i razvoju multimedijske pismenosti na mnogo širem planu.

5. LITERATURA

- [1] Gojkov, G., (2006), Didaktika i postmoderna, Viša škola za obrazovanje vaspitača, Vršac.
- [2] Izvor "Smrt istine" www.xenoks.org/classes/papers/pomoedu.htm
- [3] Danilović, M., (2011), Nastavnik kao uzor, model, idol, ideal, simbol, vrednost, tj. mera, savršenog i svestrano obrazovanog čoveka, Uvodni referat, Zbornik "Tehnologija, informacija i obrazovanje za društvo učenja i znanja", 6. međunarodni Simpozijum, Tehnički fakultet, Čačak, str. 3-25.
- [4] Bulatović, Lj.Lj. Bulatović, G. Arsenijević, O. (2011) „Medijska pismenost – osnova učenja u vremenu digitalnih tehnologija“, Zbornik radova „TIO6 Tehnologija, informacija i obrazovanje – za društvo učenja i znanja“, 6. međunarodni Simpozijum, Tehnički fakultet, Čačak, str. 152-162
- [5] Masterman, L., (1998), Teaching the media. London: Comedia Publishing Group, Media Education Around the World <http://www.screen.com/mnet/eng/med/bigpict/worlmtxt.htm>
- [6] Mušanović, M., 2001., „Konstruktivistička teorija i obrazovni proces, u zborniku: Didaktični in metodični vidiki nadaljnega razvoja izobraževanja, Maribor.
- [7] Šefer, J. (2004), Konstruisanje znanja kao kreativni akt i razumevanje celine, u: Znanje i postignuće, S. Milanović-Nahod i N. Šaranović-Božanović (ur.), Institut za pedagoška istraživanja, Beograd, 130-139.
- [8] Mirkov, S., (2011), Konstruktivistička paradigma i obrazovanje za društvo znanja: progresivni diskurs u nastavi, Zbornik "Tehnologija, informacija i obrazovanje za društvo učenja i znanja", 6. međunarodni Simpozijum, Tehnički fakultet, Čačak, str. 63-70.
- [9] Bereiter, C. (1994): Implications of Postmodernism for Science, or, science as progressive discourse, Educational Psychologist, 29 , 3-12.
- [10] Džajls, D., (2011), Psihologija medija, Clio, Beograd
- [11] Anderson, C. A., Berkowitz, L., Donnerstein, L., Huesmann, L. R., Johns, J. D., Linz, D., Malamuth, N. M. i Wartella, E. (2003) The Influence of media violence on youth, Psychological Science in the Public Interest, Vol.4, No. 3/2003, str. 81-110.
- [12] Miliša Z., Čurko, B., (2010), Odgoj za kritičko mišljenje i medijska manipulacija, časopis MEDIaNALI, međunarodni znanstveni časopis za pitanja medija, novinarstva, masovne komunikacije i odnosa s javnostima, godište 4, broj 7, nakladnik Sveučilište u Dubrovniku, Dubrovnik, <http://hrcak.srce.hr/medianali>
- [13] U Avramović, Z., (2005). (Postman, 1985; Mikić, 2004), Globalističke protivurečnosti i obrazovanje za demokratiju, Institut za pedagoška istraživanja, godina XXXVII, broj 2., Beograd.